



Ірина ЗАМОСТЯНИК

## ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ ЛЬВІВСЬКИХ МІЩАН КІНЦЯ XVI — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ

У статті досліджуються такі складові весільної обрядовості львівських міщан кінця XVI — початку XVII ст., як заручини, власне весілля та поправини. Окрема увага звернена на роль сім'ї у тогочасному міському суспільстві та на одну з найдавніших форм одруження — викрадення нареченої.

**Ключові слова:** весілля, обрядовість, заручини, сім'я, міщани, Львів.

Сімейна обрядовість у середовищі міської спільноти України періоду пізнього середньовіччя належить до тих аспектів етнології, які залишилися поза увагою дослідників. Ситуація ускладнюється ще й випадковістю та розпорошеністю архівних джерел, не завжди здатних запропонувати вичерпні відповіді на всі поставлені запитання. Незважаючи на це, архівні документи зберегли багатий джерельний матеріал з окресленої проблематики, ще досі мало введений до наукового обігу.

У пропонованій статті хочемо звернути увагу на одну зі складових сімейної обрядовості — весілля, яка досліджується на прикладі великого міста Руського воєводства кінця XVI — першої половини XVII ст. — Львова, в якому віддавна співіснували різні етноси та конфесії, відбувався постійний вплив людності іззовні, що, у свою чергу, сприяло перехресненню різномірних зовнішніх впливів.

Оскільки весільна обрядовість львівського міщанства перелому XVI—XVII ст. ніколи не була предметом спеціального наукового вивчення, окремі відомості про неї знаходимо в загальних дослідженнях Владислава Лозинського, [53], Меєра Балабана [43], Анджея Карпінського [51]. Так, В. Лозинський, розглядаючи львівське міщанство XVI—XVII ст., вперше звернув увагу на весільну обрядовість львівських міщан, ввівши до наукового обігу архівні документи з цієї проблематики. Зокрема, дослідник торкнувся таких питань, як сватання, заручини, віно та посаг, викрадення нареченої й весілля.

Подружній стан у міському суспільстві Львова вважався бажаним для всіх, хто не був духовною особою латинського культурного кола. Але перевагами сімейного життя могли користуватися тільки офіційно одружені (обвінчані) міщани, позашлюбні відносини засуджувалися — вважалися ганебними та суворо каралися. Зокрема, за ухвалою цеху шапкарів 1641 р. ті вдови ремісників, у яких народжувалися позашлюбні діти, втрачали ремесло та його ужиток; вдівцям, які мали незаконно народжених дітей, покарання визначали райці [30, с. 416—417]. Окрім того, незаконно народжені діти не могли прийняти міське право<sup>1</sup>, їх не

<sup>1</sup> Так, щоб стати повноправним громадянином у Львові, як, зрештою, у всіх великих містах Польщі, потрібно було підтвердити своє законне походження. Правда, при наданні міського права інколи вистачало особистого зобов'язання протягом кількох років підтвердити своє законне походження, або ж поручення поважного громадянина міста за бажуючого одержати таке право. Хоча на практиці траплялося й так, що таке підтвердження приносили ро-

допускали до цехів [30, с. 14, 18; 36, с. 35; 25, с. 71, 80]. Хоча в актових книгах зустрічаються згадки про ситуації, коли чоловік і жінка жили разом без шлюбу, на загал це були поодинокі випадки. Зокрема, у судовій справі 1601 р. йдеться про Барбару, яка жила зі Станіславом Хапком, брюховицьким лісником, без шлюбу й мала з ним дітей. Громада зовсім не радо поставилася до співжиття разом неодружених чоловіка та жінки, хоча довший час не перешкоджала цьому. Але після смерті Барбари суд постановив вигнати чоловіка разом із незаконно народженими дітьми з міста [5, с. 322]. Незважаючи на те, що у цьому випадку довший час магістрат не чинив ніяких перешкод щодо відкритого життя без шлюбу С. Хапка з Барбарою та, відповідно, порушення ними звичаїв громади, все ж таки в інших випадках вплив громади на своїх членів був помітнішим.

Наскільки неприйнятним було мешкання чоловіка і жінки без шлюбу свідчить й інший документ. В протоколах вийтівського уряду збереглася згадка про те, що Процик із Підбірців тривалий час проживав без шлюбу з Марушною у Винниках і мав з нею одну дитину, яка померла, «за що громада хотіла його вигнати з села. А він теж відіславши від себе ту Марушку раніше, ніж взяв шлюб, і взявши до себе дітей, оженився у львівському передмісті з тією іншою Марушною і мешкав порядно з нею аж до смерті. Але те напевне знаємо, що перша Марушка була нешлюбною» [16, с. 197, 214]. Як бачимо, Процик, під тиском громади, все ж узяв шлюб, правда, з іншою жінкою.

Але зазвичай такі відверті співмешкання чоловіка і жінки без шлюбу та весілля в досліджуваній період траплялися рідко. Для львівських міщан визначальним було вкрай негативне ставлення громади до таких пар. Зокрема, один з перших старійшин Успенського братства — Юрій Рогатинець у 1603 р. привселюдно назвавши синів Євфимії Стрілецької народженими поза церковним шлюбом, образив не тільки Євфимію, а й її родича — знаного братчика Івана

---

дичі міщанина вже після його смерті. Таку ситуацію маємо зі знаним львівським архітектором Павлом Римлянином, який у 1585 р. прийняв міське право та зобов'язався протягом двох років підтвердити своє законне походження, однак таке підтвердження його вдова надала вже після смерті архітектора (1618). Якщо ж виявлялося, що насправді міщанин, якому надали міське право, народився не в шлюбі, то його позбавляли такого права. Див.: [54, с. 50—51; 53, с. 17; 56, с. 294—295; 32, с. 458—459].

Красовського, з яким до цього часу Юрій був у дружніх стосунках [37, с. 59]. Неприйнятною у громаді була втрата цноти до заміжжя і тим паче — вагітність незаміжньої дівчини. Так, львівський міщанин Ян Слонечанка згвалтував свою служницю, яка на той час мала одинадцять років. Надаючи 1603 р. свідчення у суді про той випадок, вона зауважувала: «Пішовши від нього тоді, за шість тижнів пішла заміж тому, що це вже стало відомо сусідам» [16, с. 670]. Очевидно, в результаті згвалтування служниці завагітніла, що зауважили члени громади, таким чином, втрата дівчиною цноти стала явною, і це змусило останню поспішити зі заміжжям. Однак не всім молодим жінкам, які з різних причин, втрачаючи цноту, вагітніли, вдавалося вийти заміж. Для міської громади позашлюбні діти виявлялися «зайвими» та й самі матері таких дітей опинялася в скрутному становищі. На несприйняття громадою матерів-одиначок вказують нелегальні аборти, вбивства та підкидання новонароджених. Незважаючи на суворі покарання за такі дії, — магістрат карав таких жінок смертю [50, с. 153, 157—159], вони все одно зважувалися на подібні злочини.

Беручи до уваги істотну роль громади у житті поодиноких громадян тогочасного Львова, не дивно, що міщани приділяли велику увагу процесу створення нової сім'ї. В архівних джерелах вдалося віднотувати такі складові у весільній обрядовості львівських міщан кінця XVI — початку XVII ст., як зальоти, заручини, власне весілля та післявесільний обряд частування гостей у молодого. Ці етапи відповідають трьом періодам весільної обрядовості: передвесільному, власне весільному та післявесільному.

У джерелах є згадки і про одну з найдавніших форм одруження — викрадення нареченої. Так, грек Кириак Папара вночі насильно і швидко викрав русинку Настусю Григоровичівну без відома її родичів і утримував у себе «в ув'язненні»: тримав, щоб за нього пішла заміж, «різними способами примусив» її таємно і без дозволу матері взяти шлюб з ним [53, с. 185—187]. Цікаво, що у цій справі позивачами до викрадача були не батьки дівчини, а вдівець Балтазар Грабовський, що на той час вже мав онуків. Цей поважний львівський купець сватався до юної Григоровичівни і сім років домагався руки Настусі, надсилаючи різні подарунки як самій дівчині, так і її матері та замовляючи для першої музик в надії на

одруження. Дівчина приймала його подарунки і давала йому всілякі надії, але до весілля так і не дійшло через згадане викрадення. Ображений таким розвитком справ Б. Грабовський звернувся до суду, зібравши свідків та листи Григоровичівни. З цих листів виявляється, що родичі дівчини не схвалювали її вибору й забороняли їй виходити за Бальтазара [53, s. 187—188]. З тривалого судового процесу довідуємось, що вагомими в цій справі було недотримання обіцянки Настусі та її родинні зв'язки з викрадачем (він був братом швагра — чоловіка двоюрідної сестри Н. Григоровичівни), а зовсім не факт викрадення дівчини, яка ще й до того заперечувала на суді те, що обіцяла вийти заміж за Бальтазара. В результаті судової тяганини шлюб Настусі та К. Папари залишився дійсним, при цьому вона мусіла присягнути, що не брала подарунків від Бальтазара, а ті, які брала — віддала йому. І хоча зазначена згадка про викрадення нареченої належить до пізнішого часу, а саме 1669 р., вона яскраво демонструє тяглість традиції і при потребі — звернення до такої форми одруження<sup>2</sup>. На те, що були випадки одруження через викрадення дівчини, вказує й один із пунктів статуту Львівського Успенського братства, в якому, серед іншого, зазначалося: якщо священник вінчав шлюб з викраденою дівчиною, то за наявності декількох свідків на нього потрібно було донести єпископу і такий священник мав відповідати перед судом [22, с. 6]. Правда, випадки одруження в результаті викрадення дівчини є поодинокими, як правило, одруження відбувалося в присутності свідків і зі згодою батьків наречених.

Першим кроком до створення сім'ї були зальоти — сватання хлопця до дівчини. В архівних джерелах цей етап на шляху до створення нової сім'ї описаний дуже скупо. Передусім, це пов'язано з відсутністю серйозних витрат з боку обох сімей порівняно із заручинами та власне весіллям. Не будучи фінансово зацікавленими у зверненнях до магістрату зі скаргами чи позовами, які б стосувалися саме зальотів, міщани, на загал, не торкалися цих питань у своїх свідченнях. Тому відтворити повнішу картину обрядових дій під час зальотів на автентичному матері-

<sup>2</sup> Пережитки такої давньої форми укладення шлюбу збереглися у весільній обрядовості українців ХІХ — початку ХХ ст., яка супроводить приїзд молодого до дому молодої. Див.: [34, с. 113].

алі епохи вкрай важко. Але, незважаючи на малочисельність свідчень з цього приводу, все ж вдалося відноувати важливі факти таких обрядодій. Зокрема, про зальоти Яна Гавловича згадували його мати Софія та вітчим: «Під час зальотів надсилали різні подарунки у різні місця, які нам обійшлися щонайменше 20 золотих, хоча достатньо було дати 14» [8, с. 618]<sup>3</sup>. З тексту випливає, що безпосередня участь хлопця у зальотах не передбачалася, оскільки навіть подарунки він не віддавав дівчині власноруч, а передавав їх. Традиція проводити сватання без хлопця зберігалася аж до першої половини ХІХ ст. у різних регіонах України [26, с. 22; 34, с. 66]. Привертає увагу і твердження батьків Я. Гавловича, що їх син надсилав «різні подарунки у різні місця». Найімовірніше, зальоти відбувалися не один день, оскільки подарунки надсилали «у різні місця». Дослідники, виділяючи три етапи сватання, обмін подарунками між двома родинами, на загал відносять до останнього — третього етапу [40, с. 51; 26, с. 30]. Тривалі переговори відбувалися і під час сватання у 1632 р. Теодора Яновича до доньки Григора Романовича — Софії. Причому, їх вели з батьками дівчини свати також без участі самого Теодора. «Довгі намови» відбувалися під час м'ясопустів, і лише після того, коли обоє батьків Софії пообіцяли сватам віддати доньку в подружній стан Т. Яновичу, свати повідомили останньому, що виконали його доручення [11, с. 118]<sup>4</sup>. Як бачимо, свати на цьому етапі відігравали дуже важливу роль, адже від їхнього вміння вести переговори міг залежати результат зальотів. Тривалість зальотів не була чітко визначеною — вони могли продовжуватися декілька місяців або завершитися дуже швидко. М. Богуцька навіть припускала, що їхня тривалість залежала від того, чи була обраниця ще дівчиною, чи вдовою, остання могла погодитися на заручини набагато швидше [44, с. 48].

Не менш важливою була і сума грошей, яка витрачалася родиною хлопця на подаруки під час зальотів. Так, як зазначалося, батьки Я. Гавловича на зальоти витратили 20 золотих. Такі кошти були чималою сумою на той час, беручи до уваги, що середня вартість коня, наприклад, сягала від 15 до 40 золотих [8, с. 618—619; 31, с. 431, 439]. Незважаючи

<sup>3</sup> Документ опубліковано: [31, с. 434, 439].

<sup>4</sup> Документ використали у своїх публікаціях: [53, с. 184; 29, с. 6]. Стаття перевидана [28, с. 280].

на думку батьків, що достатньо було витратити менше грошей на подарунки під час зальотів, Ян наполіг на більшій сумі. Зазвичай як пишність гостини, так і кількість подарунків під час сватання залежала від заможності батьків наречених [26, с. 30]. Але в нашому випадку батьки нареченого вважали, що їхній майновий стан не дозволяє їм на такі дорогі подарунки. Тому, очевидно, хлопець, передаючи такі коштовні подарунки, хотів справити хороше враження на родину обраниці, що, в свою чергу, може вказувати на його симпатії до дівчини.

Загалом вибір пари у незаможних міщан відзначався більшою свободою не тільки порівняно з міщанами з багатих родин, а й із селянами<sup>5</sup>. Хоча тут слід додати, що і серед бідніших верств міщанства все-таки визначальними мотивами одруження були не почуття, а матеріальний добробут родини, працьовитість молодих [7, с. 1161] та покірність майбутньої дружини [3, с. 881]. Важливу роль при виборі пари відігравали батьки. Так, Івашко Зенькович пообіцяв Івану Рогатинцю віддати свою доньку Катерину за нього. Дівчина, не сміючи перечити батькові, погодилася з думкою останнього — відбулися заручини. Видно, Катерина не дуже прагнула виходити за Івана, оскільки після смерті батька заручилася з іншим [6, с. 19—20]. Цікавим є те, що серед львівського міщанства досить поширеним явищем було укладання шлюбів з мешканцями інших міст. Людія Харевічова навіть вказувала на «добрий тон» в тогочасному львівському суспільстві вибирати собі пару з Кракова чи Варшави [45, с. 51]. Справді, в актових матеріалах зустрічаємо такі відомості. Зокрема, знаний львівський купець, вчений, поет, а з 1623 р. — консул Ян Альнпек<sup>6</sup> видав доньку Сусанну за краківського патриція Станіслава Брикнера [53, с. 102].

І хоча при виборі пари одним з найважливіших чинників був майновий стан сімей хлопця та дівчини, важливу роль тут також відігравали й етнічна належність та віросповідання обранців. Так, юдеї не могли одружуватись з християнами. Крім того, виникало чимало перепон при одруженні православних з католиками. Згадаємо хоча б одного з керів-

ників Успенського братства Дмитра Красовського, який мав клопоти через віросповідання своєї дружини-католички Ядвіги. Саме з укладенням у 1574 р. нерівного шлюбу українського кравця Д. Красовського та польки Ядвіги почалася судово-тяганина з приводу опікунства над неповнолітньою донькою Ядвіги від її першого шлюбу з львівським міщанином та заможним купцем шотландського походження Альбертом Аландом — Катериною. Суд надав перевагу в такій опіці брату А. Аланда — Вільгельму, мотивуючи рішення тим, що внаслідок різниці у релігії Дмитро не зможе дати належного виховання католицькій дівчині [2, с. 264; 38, с. 52]. Крім того, маючи у шлюбі з Ядвігою свою кровну доньку, Д. Красовський зіштовхнувся з іншими проблемами. У 1590 р. він скаржився у суді на свою падчерку Катерину, на той час одружену з Фольтином Раперніком, що та «доньку мою власну, яка була не повнолітньою, приховано і таємним звичаєм викликала її, і до себе (*йти*. — *І. З.*) намовила [...]». Там її, яка не мала ще розуму і достатньо років, в себе тримаючи, намовила на те, щоб вона зневаживши мене — свого батька, віру грецьку, в якій вона хрещена і вихована і в якій я до сьогодні з початків своїх є, згордувавши нею і цим усім, на кінець і мною — своїм батьком, до римської віри пристала» [3, с. 1303]. У цьому випадку маємо яскравий приклад того, наскільки глибоко укорінилося звичаєве право в середовищі тогочасного львівського міщанства. За звичаєвим правом, у випадках змішаних шлюбів сини набували такої ж етнічної належності та віросповідання, яких був їх батько, а доньки — яких була їх мати. Тому не дивно, що падчерка Д. Красовського зважилася на «самовільне» вихрещення зведеної сестри в латинський обряд наперекір вітчиму і матері: оскільки мати була католицького віросповідання, то її донька мала сповідувати ту ж віру, незважаючи на волю батька. Відхиленням від чинної норми було те, що донька Д. Красовського, за його словами, була охрещена й вихована у православної вірі. Слід додати, що в середмісті Львова такі змішані шлюби між українцями та поляками відбувалися досить рідко, на відміну від передмість та приміських сіл, де такі випадки траплялися частіше [38, с. 51]. Зауважимо також, що укладалися шлюби і між представниками різних етнічних груп, але одного віросповідання. Для прикладу згадаємо

<sup>5</sup> Докладніше про примусові шлюби в сільському та шляхетському середовищах на прикладі Волині XVI—XVII ст. див.: [27, с. 165—173].

<sup>6</sup> Вже на поч. XVII ст. Альнпеки колонізувалися і в документах підписувалися як Алембеки. Див.: [53, с. 78—81].



хоча б шлюб грека Кириака Папари та русинки Настусі Григоровичівни [53, с. 185—188].

Наступним етапом після зальотів були заручини. У тогочасному суспільстві вони відігравали досить істотне значення. Львівські міщани приділяли велику увагу публічності обряду заручин і весілля — такі дійства відбувалися при свідках, які в майбутньому могли підтвердити цей факт. Які саме функції поклалися на заручини можна робити висновок із записів, збережених в актових книгах магістрату. Так, під 1602 р. йдеться про заручини львівського ремісника Томаша Дунайовського з Барбарою. Заручини відбувались при свідках: вони «взяли шлюб і це рукоподанням підтвердили і це все підтвердити в костелі Божому в руках капланських» [15, с. 1693] і домовились одружитися того ж року, а якщо б Томаш відмовився, то втратив би своє ремесло [15, с. 1693]. За невиконання раніше даної обіцянки одружитися накладалося досить суворе покарання. У випадку з Т. Дунайовським це була втрата ремесла, але найчастіше передбачався штраф. Зокрема, 1622 р. під час заручин Андрія Любачівського з Агнесою із Перемишля закладено п'ять гривень кари на той випадок, коли б одна зі сторін хотіла відмовитися від заручин [9, с. 654]. Якуб Ткачик з Перемишля свідчив на суді, що під час його заручин 1590 р. з дочкою львівського міщанина Яцка Ялаха було закладено 30 гривень [12, с. 1052]. Про збитки від розладнаного одруження маляра Грицька з Химкою, донькою попаді Фенни з Галича йшлося і в угоді 1578 р., досягнутій у Львівському гродському уряді. І вже в 1584 р. Грицько отримав поквитування з відшкодування збитків, спричинених його відмовою від одруження [1, с. 236]<sup>7</sup>.

Про те, що випадки відмови від укладення шлюбу після заручин траплялись, відомо й із судового позову 1623 р., в якому мешканка (на той час) Львова Регіна з Любліна позивала Андрія з Кам'янця-Подільського, прагнучи стягнути з нього витрачені на заручини гроші. Справа полягала у тому, що згаданий Андрій — учень цирульника, заручившись у Львові, через певний час зник із міста [10, с. 593—594].

Відмовитися від одруження міг не тільки заручений міщанин, а й його обраниця або її родичі. Так, згаданий братчик І. Рогатинець у 1604 р. клопотався в

суді про одруження з Катериною, яка з ним була заручена. Батько Катерини — Івашко Зенькович пообіцяв видати заміж доньку за І. Рогатинця «і сама панна руку на це [...] дала». Але до шлюбу так і не дійшло, а після смерті І. Зеньковича Катерина заручилася з іншим міщанином — Миколою Савичем. І хоча суд задовільнив прохання І. Рогатинця [6, с. 19—20], у пізніших документах Катерина Зеньковичівна згадувалася вже як дружина М. Савича [6, с. 40]. Таке наполегливе намагання сина одного з керівників Успенського братства І. Рогатинця — теж Івана, всетаки поріднитися з родом Зеньковичів, можна пояснити не так його особистими симпатіями до обраниці, як можливістю покращити своє матеріальне становище<sup>8</sup>. Адже майновий стан братчика І. Зеньковича під кінець XVI ст. був показним і він навіть зміг придбати нерухомість на Ринку [35, с. 52]. Траплялися випадки, коли батьки дівчини спочатку давали згоду батькам хлопця на одруження доньки, але згодом відмовлялись від домовленостей. Зокрема, син Домініка Гепнера мав одружитися з донькою краківського купця Станіслава Брикнера, про що батьки молодої пари домовились між собою. Але до весілля так і не дійшло, через відмову батька дівчини [53, с. 183].

У тогочасному родинному праві Речі Посполитої заручини вважались практично першою фазою укладення шлюбу, що обов'язково мала завершитись весіллям. Власне кажучи, заручини і були початковою світською формою укладення шлюбу. Ще до Тридентського собору 1545—1563 рр. латинська Церква навіть офіційно визнавала таку форму шлюбу, укладену без участі духовенства [55, с. 267]. Звичайно, на підставі наведених записів не доводиться пропонувати висновок про відсоток випадків відмови від укладення шлюбу після заручин. Можна лише стверджувати, що це негативно сприймалося у суспільстві і виступало приводом для звернень до суду.

Не менш цікавим є також питання витрат на заручини. В одному з документів 1623 р. привертає увагу та обставина, що молода — вдова Регіна з Люблі-

<sup>7</sup> Документ використано [24, с. 44; 23, с. 173].

<sup>8</sup> У 1601 р. Іван та Юрій Рогатинці (батько та дядько згаданого Івана) спільно володіли Богданівською кам'яницею на Руській вулиці і двома будинками з городами на передмісті. І хоча це була чимала нерухомість на той час, вона мала розподілятися між трьома синами І. Рогатинця — Іваном, Прокопом та Кузьмою і донькою Ю. Рогатинця [37, с. 56].

на (на той час мешканка Львова) виступала стороною, що оплачувала витрати на застілля під час заручин: «вона в надії рукоподання і заручин з ним (Андрієм. — І. З.) укладених, велику шкоду і кошти понесла. Адже на ці заручини на вечерю дев'ять злотих позичила у своєї господині на пиво, вино і мед, що він (Андрій. — І. З.) сам казав дати, змушена була нести затрати [...] в надії на майбутнє заміжжя» [10, с. 594]. Звичайно, це лише частковий, одинокий випадок. Можливо, що за інших обставин участь молодого у подібній ситуації могла б бути істотною. Так, Софія та Матіс Вербицький на заручини свого сина Яна найняли музик, яким заплатили 1,5 злота, купили меду для гостей, який обійшовся в 1 злотий і 10 грошів, також витратили 20 грошів за мед для молодих і дали синові для нареченої перстень із червоним каменем, один лише камінь на перстні коштував щонайменше 1 злотий [8, с. 618; 31, с. 438]. Як бачимо, заручини відбувались за участі багатьох гостей, які були свідками при цій події.

Говорячи про заручини, не можна не звернути увагу і на сам їх перебіг. Одними з перших обрядових дій на заручинах була згода молодих на шлюб, подавання рук один одному та обмін перстнями. Ось як їх описали свідки заручин згаданої Регіни з Любліна: «Ми ж при цій усій події були і тому молодому говорили, щоб він добре подумав. Він же статечно продовжував шлюбувати, тож дали собі руки і перстені при нас» [10, с. 593]. Докладніше перебіг урочистості викладено при описі заручин Теодора Яновича та Софії Романичівни. Так, після зальотів свати Т. Яновича вечеряли у батьків дівчини, на вечерю прийшов і сам Теодор, «а коли пан Федір до панни вином пив, тоді вложивши хліба білого кусник і розмарин у нього заткнувши, а на розмарин перстень свій зложивши, їй віддав; по віддачі тоді зараз сам батько, пан Григорій, перстень цей з розмарину знявши, доньці на палець вкладаючи, обое (батьків дівчини. — І. З.) благословили її й руки на неї простягли» [11, с. 118]<sup>9</sup>. Як бачимо, передача перстня відбувалася через хліб і розмарин, після чого батьки дівчини благословили доньку. Цікаво, що в більшості випадків на заручинах хлопець дарував обраниці перстень з червоним каменем. Такий перстень

під час заручин подарував уже згаданий Я. Гавлович [8, с. 618; 31, с. 434, 438], а Теодор Кунащак з такої ж нагоди подарував майбутній дружині перстень з рубіном за 60 злотих [53, с. 281].

Наступними кроками у заручинах було дарування хлопцеві хустки та вінця. Цікавими щодо цього є заручини вже відомої нам вдови Регіни з Любліна, яка упродовж декількох років служила у місцевої міщанки Матишової. Свідки зазначали, що «пані Матишова як господиня дала йому (нареченому. — І. З.) хустку та вінець. Потім справили вечерю, на якій було немало старих та молодих людей; до столу було подано чимало меду та вина. Потім, коли прийшов час, ми розійшлися. Про шлюб та весілля домовились і постановили після Великодня того ж року. Про те, що все так було, під нашим сумлінням визнаємо та свідчимо» [10, с. 593]. За народною традицією, заручини відбувались в домі нареченої. Тут ми бачимо приклад того, як могла адаптуватися/модифікуватися традиція до певних конкретних обставин. У місті в ситуації, коли наречена мешкала без батьків у чужому домі, заручини відбувались в помешканні господарів, де вона проживала та працювала.

Привертає увагу те, що молодий міг одержувати хустку як з рук самої дівчини, так і з рук господині дому, де проживала обраниця, якщо остання проживала далеко від дому. Зокрема, під час заручин уже згаданого Т. Яновича дівчина сама подавала йому на тарілці вінок, різку та хустину, золотом гаптовану, за що Теодор обдарував її грошима [11, с. 118; 53, с. 184; 29, с. 6; 28, с. 281]. Звичай дарування хустки та вінця під час заручин зберігався на Львівщині ще в кінці XIX—XX століттях [34, с. 73]. Привертає увагу і згаданий звичай дарувати під час заручин молодому поряд з хусткою та вінцем ще й різку, яка мала б символізувати повну відданість та послух майбутньої дружини чоловікові, який при потребі мав право її «покарати» [11, с. 118; 29, с. 6; 28, с. 281]. Коли дівчина переходила в подружній стан, влада батька над нею втрачалася і передавалася до рук її чоловіка [27, с. 186]. Досить часто така влада чоловіка над дружиною виявлялася у побитті дружин [4, с. 1159; 5, с. 1283].

Після того, як молоді дали згоду на весілля і за звичаєм обмінялися подарунками, їх й усіх присутніх частували медом. Куштування меду молодою парою на заручинах символізувало їхнє єднання,

<sup>9</sup> Документ цитували [53, с. 184]; М. Голубець, правда, чомусь у двох випадках із трьох «розмарин» переклав як «барвінок» [29, с. 6; 28, с. 281].

адже вони вперше ставали нероздільною парою, як мед невіддільний від бджіл [42, с. 107]. На вечері, яку справляли для гостей, до столу, крім меду та пива, подавали ще й вино [8, с. 618; 10, с. 593—594; 31, с. 434, 436]. Також на заручини могли винаймати музикантів, які розважали присутніх. Так, при заручинах Я. Гавловича грали музики [8, с. 618; 31, с. 434, 438].

Найголовнішим на заручинах було визначення дня шлюбу та весілля або терміну, до якого останні мають відбутися, а також віна нареченої. День шлюбу та весілля зазвичай призначався невдовзі після заручин, пізніші терміни встановлювались, щоб перечекати церковний піст, оминутися час епідемії, або ж у зв'язку з не до кінця узгодженими умовами укладення шлюбу [51, с. 169]. Так, заручини згаданої Регіни з Любліна відбувалися в «м'ясопусти» на яких домовилися, що весілля відбудеться після Великодня цього ж року [10, с. 593—594]. Якуб Ткачик з Перемишля зазначав, що під час його заручин з дочкою львівського міщанина Яцка Ялаха було визначено дату шлюбу, який мав відбутися через два тижні після заручин [12, с. 1052].

У тогочасному Львові віно, або як ще його називали «виправа», включало, насамперед, грошову суму, до нього могла також входити нерухомість, ґрунт та худоба. Наскільки немалими були грошові суми, які складали віно нареченої, можна бачити з актових записів перелому XVI—XVII ст. Так, під 1602 р. знаходимо обіцянки батька нареченої передати молодому до весілля 500 злотих [15, с. 1693]. Схожу суму давали як віно для доньки вірмени Лазар Лазарович та Софія Христофовичова, а саме 400 злотих, крім того, вони записали доньці та зятеві половину кам'яниці [7, с. 1590]. Також траплялися й набагато менші віна. Зокрема, Альберт Стефанович виділив одній зі своїх доньок 100 злотих «на виправу і на весілля» [13, с. 232—233]. Водночас заможна верхівка львівського міщанства на виправу донькам давали величезні на той час суми грошей. Зокрема, виправа для доньки Валентина Алембека становила 15000 злотих, з яких 5000 були готівкою [53, с. 102]. П'ять тисяч злотих віна одержала і вірменка Анна Давидова [19, с. 886]. Чимале віно у 1593 р. дав своїй доньці Анастасії й вірменин Корбек Попович в сумі трьох тисяч злотих [17, с. 134].

Але не завжди батьки нареченої мали змогу справити належне віно. Важко було забезпечити віно біднішим верствам міщанства та вдовам. Зафіксовані випадки, коли дівчата з таких сімей одружувались без віна. Так, вдова столяра Яна Зярка, мати малярів Яна та Мартина, пропонувала майбутньому зятеві — столяреві Павлові одружитися з її донькою без «виправи», обіцяючи пізніше визначити гідне віно [16, с. 1371].

Віно вносилося у новостворену сім'ю для того, щоб молода пара могла розпочати спільне життя. Воно було власністю дружини і належало не чоловікові, а сім'ї. Чоловік мав дбати про збереження та примноження віна. Допоки існував шлюб, віном користувалися спільно чоловік і дружина задля примноження статків. Коли шлюб переставав діяти — в результаті смерті одного з подружжя чи розлучення, — кошти належало повернути: якщо помирала бездітна дружина, вони поверталися її родині, а при овдовінні дружини — віддавалися їй [41, с. 54]. Так, львівський маляр Лаврін Пухала за повноваженням свого брата Стецька, наданим 1590 р., мав отримати свою частину зі спадщини їх померлої двоюрідної сестри Марухни [3, с. 1563; 24, с. 25] — таким чином її майно поверталось родині. Це звичаєве право було поширене не лише в українській чи польській громадах, а й у вірменській. Зокрема, у 1639 р. родичі покійної Катерини, дружини Христофора Ованисовича, висунули вимогу вдівцю повернути віно Катерини, оскільки вона померла не маючи нащадків і не склавши заповіту, посилаючись при цьому на норму вірменського звичаєвого права [21, с. 661].

Крім віна, батьки нареченої мали підготувати до весілля посаг — весільну скриню з одягом, білизною та різними речами, які могли знадобитися у господарстві. Про те, які саме речі складали посаг нареченої, можна робити висновок із його переліку у рахунковій книзі львівського міщанина П. Кунашака. Хоча він датований пізнішим часом — 1667 р., все ж, може слугувати яскравим прикладом того, що входило до посагу. У видатках на одруження доньки Варвари перелічені: скриня для одягу, спідниця та катанаш<sup>10</sup> з китайки каразійової<sup>11</sup>

<sup>10</sup> Ірена Тарнау припускала, що катанаш був різновидом катанки. Див.: [61, с. 84]; Катанка — коротка куртка з полами вище коліна. Див.: [58, с. 977; 48, с. 26].

<sup>11</sup> Каразія — товсте сукно. Див.: [58, с. 960].

із золотим галуном, спідниця та катанаш з чамлоту<sup>12</sup> вишневого також зі золотим галуном, шнурівка табінова<sup>13</sup>, спідниця з панської саї та «власовий» катанаш з хвостиками, соболина шапка, сім шнурків перлів, два золоті перстені з рубінами, камінь олова та ліхтар латунний, ліжка, фіранки для ліжка, постіль, дві перини, чотири пошівки, три подушки, три простирадла, полотно перське, окремо подушка і коць для челяді, два обруси, одинадцять сорочок, сім спідниць, чотири очіпки, катанаш з фалендишу<sup>14</sup>, який був у вжитку, хутро смушкове на кабат. Загалом на весілля батьки нареченої витратили 146 злотих [53, с. 274—275]. Такі й подібні речі знаходимо й у переліку приданого, яке той же П. Кунащак дав іншій доньці, що виходила заміж через два роки [53, с. 275—276]. Правда, не всі батьки мали змогу підготувати такий багатий посаг, як це зробив львівський купець П. Кунащак. Батьки мали заздалегідь попіклуватися про посаг для доньки і по-зможі гідно його забезпечити. Так, львівський кушнір Христофор Мазанц скаржився на тещу Катерину, що та віддала йому доньку з досить скромним посагом, про який Катерина мало подбала [3, с. 1308]. А медовар Якуб у своєму заповіті зауважував, що коли одружувався зі своєю першою дружиною Барбарою, «не взяв жодних посагів, ані достатків, окрім одної сукні і деяких сорочок, які вона досить нужденні, відповідно до свого становища, мала» [14, с. 391]<sup>15</sup>. До посагу львівських міщанок наприкінці XVI — у першій половині XVII ст. входили насамперед особисті речі. Додавалась і певна грошова сума зі сторони нареченої на проведення весілля. Водночас посаг, який отримувала наречена, залишався її власністю, хоча чоловік міг певними речами з нього розпоряджатись [9, с. 354]. Зауважимо, що у вінних записах вірмен серед посагу нареченої були також речі, які її батьки давали зятеві. Зокрема, вірменин Івашко у перелік речей, які він давав своїй дочці Анні, як посаг включив і

предмети, що призначалися зятю — позолочений срібний кубок, сорочка зі «золотим» коміром та перстень до шлюбу [18, с. 353—354].

Наступним етапом після заручин були шлюб і весілля. Шлюб як акт створення нової сім'ї юридично санкціонувався церковним вінчанням і відповідними записами в актах церковної влади. Але за звичаєм для визнання міською спільнотою факту створення нової сім'ї потрібно було справити весілля.

Весільні витрати найчастіше брали на себе батьки наречених [8, с. 618; 31, с. 434, 438—439]. Так, Ян Шольц-Вольфович у тестаменті 1605 р. заповів синові Яну на його весілля пів куфи вина та для інших потреб на весілля 100 злотих [53, с. 47—48]. Менш заможні батьки витрачали на весілля дітей набагато скромніші кошти. У судовій справі 1621 р. зберігся докладний перелік видатків батьків нареченого Яна Гавловича під час весілля: «Також дали йому перстень до шлюбу з червоним каменем, останній щонайменше 1 злотий коштував; також за полотном на сорочку 1 злотий; від шлюбу 24 гроша; також музиці на весіллі 3 злотих, 15 грошів; також на гвіздки до оббивання килимів під час весілля 9 грошів» [8, с. 618]. Як бачимо, кошти, які заплатили батьки Яна за укладення шлюбу — 24 гроші, були досить незначними на той час. Але плата за шлюб не була сталою і залежала від майнового стану міщан, які бажали його укласти. Інколи за те, що священник давав шлюб, міщани могли давати певні речі до церкви. Так, Іван Корунчак мав за шлюб дати до церкви килим, але замість нього заплатив 7 злотих і 15 грошів [22, с. 367]. Немалими були видатки і зі сторони нареченої, оскільки, як зазначалося, батьки молоді мали підготувати віно та посаг.

Втім, траплялося, що наречена була зовсім бідною і, як зазначено в одному із записів (1622), позичала собі сукню на весілля [9, с. 1787]. Як бачимо, навіть у тих випадках коли коштів на приготування до весілля було обмаль, його все-таки справляли. В іншому разі члени громади могли не визнати створення нової сім'ї.

До весілля сім'ї молодих ретельно готувалися. В день шлюбу та весілля наречених вбирали у святковий одяг. Зокрема, вицезгадані С. та М. Вербицькі справили до одруження сина доломан<sup>16</sup> фален-

<sup>16</sup> Доломан — угорська верхня куртка. Див.: [57, с. 470—471].

<sup>12</sup> Чамлет — тканина, виготовлена зі шерсті азійських кіз. Див.: [57, с. 341].

<sup>13</sup> Табін — вид шовкової китайки. Див.: [60, с. 589; 49, с. 350].

<sup>14</sup> Фалендиш — вид сукна з Голландії чи Англії. Див.: [57, с. 626].

<sup>15</sup> Документ опубліковано [39, с. 145—148].



дишовий, лазуровий зі срібними гудзиками та делію<sup>17</sup> лазурову, також зі срібними гудзиками і чапашкою<sup>18</sup> для защіпання, магерку<sup>19</sup> та черевики [8, с. 618]. Наречену також одягали по-можливості в найкраще вбрання. Так, шлюбна сукня доньки Валеріана Алембека була атласна «ізабельова»<sup>20</sup> з мереживами марципановими кругом низу втрое, а спереду вчетверо [53, с. 106].

Важливим етапом весілля було благословення нареченої її родичами — батьками чи опікунами, якщо вона була сиротою. Благословення надавалося урочисто, при свідках [52, с. 193]. Також батьківським благословенням для своєї дочки починалися вінні записи [17, с. 212, 276; 18, с. 123, 353; 19, с. 42; 20, с. 38].

Весілля відбувалося ще пишніше і урочистіше, ніж заручини. Стіни кімнат, де воно проходило, прикрашали килимами. Так, у переліку витрат на весілля сина С. та М. Вербицькі згадували про оплату за гвіздки, якими прибивали килими до стін [8, с. 618]. Обов'язково на весілля запрошували музик та накривали святкові столи. На весілля відомого скульптора Йогана Пфістера з Катериною Святкевичовою було спроваджено всю придворну капеллу Сенявських з Бережан, останню довелося гостити майже тиждень [46, с. 295]. Крім наїдків, на столи ставили вино та пиво [8, с. 618], також на весіллі могли частувати горілкою [53, с. 281; 31, с. 434]. Зауважимо, що тогочасні весілля могли тривати від декількох днів до тижня [44, с. 52] — так, як це було у згаданого Й. Пфістера.

Не поступалися християнським і єврейські весілля. Останні проходили не менш гучно, інколи були надзвичайно розкішними і тривали цілий тиждень — це залежало від статків батьків нареченої, які організовували весілля [53, с. 138; 43 с. 531]. Весілля відбувалося в домі нареченої. Сам шлюб давав рабін. Після шлюбу неодмінно частували гостей — обов'язковими на єврейських весіллях були страви з риби. З нагоди весілля окреме частування передбачалося для жебраків. Також на такі весілля запрошували єврейських музик, оскільки християнам за-

боронено грати на цих весіллях [43, с. 532—533]. Під час святкування наречений хвалився своєю освітою та розповідав розділ із талмуду, після чого гості вручали молодим подарунки [43, с. 534].

Зважаючи на те, що заможніші міщани частогусто влаштовували дуже пишні весілля, які могли викликати обурення інших членів громади, рада міста Львова ще у 1383 р. видала ухвалу, за якою на весіллях мало бути не більше 16 гостей, до чотирьох страв і не більше двох жартунів [36, с. 20]. Але такі заборони заможні мешканці міста часто залишали без уваги. Особливе обурення бідніших міщан викликали пишні весілля львівських євреїв, які «по-шляхетському в каретах» з музикантами їздили містом, про що довідуємося з протестації всіх станів міста 1539 р. [53, с. 138].

На весіллі було прийнято обдаровувати молоду пару. Вартість цих подарунків залежала від статків родини чи гостей молодих. Якщо у батьків наречених була така можливість, вони дарували молодій сім'ї окреме помешкання. Згадаємо хоча б вірмен Лазара Лазаровича та Софію Хистофовичівну, які записали молодим половину своєї кам'яниці на вулиці костьолу Божого Тіла [7, с. 1590]. Були й такі випадки, коли батьки молодих надавали їм житло в оренду [8, с. 618], або ж зобов'язувалися надати після весілля молодим проживання та харчування впродовж визначеного часу. Так, вірменка, вдова Лазара Лазаровича пообіцяла надати після весілля свого сина помешкання та харчування молодій парі впродовж року [21, с. 440—441]. Також з нагоди одруження пари, яка походила з впливових родин Львова, друкували весільні панегірики. Так, у 1629 р. Шимон Зіморевич склав такий панегірик до одруження свого брата Бартоломея з Катериною Духнічанкою [53, с. 181]<sup>21</sup>. На шлюб Анни Анчевської було надруковано аж два панегірики, авторами яких були львівські міщани Ян Цестеллег і М. Злоторовіч [53, с. 181].

Весілля завершувалося обрядом поправин — впровадженням молодої до дому її чоловіка. Цей процес також не обходився без частування [41, с. 53]. Такі поправини могли відбуватися відразу після весілля — у понеділок [44, с. 112]. Крім того, після

<sup>17</sup> Делія — верхнє вбрання. Див.: [57, с. 417].

<sup>18</sup> Чапашка — срібні петлі (защіпка), які зазвичай пришивали до жупанів. Див.: [47, с. 266].

<sup>19</sup> Магерка — угорська шапка. Див.: [59, с. 9].

<sup>20</sup> Ізабельова — брунатно-жовтого кольору [58, с. 927].

<sup>21</sup> Один з перших панегіриків, що збереглися до нашого часу написав львівський поет Сімон Шомонович з нагоди шлюбу Адама Сенявського у 1593 р. [33, с. 30].

весілля, коли молоде подружжя вже розпочало спільне життя, в оселі, де вони проживали, влаштовували гостину. У тому випадку, коли молодій сім'ї батьки дарували помешкання, то перші невдовзі після весілля переходили туди жити. Якщо молодий належав до цеху, ремісники з цього ж цеху приходили до оселі новоствореної сім'ї, щоб «повінчувати» молодих, а останні за це пригощали гостей вином та пивом [8, с. 618]. І хоча післявесільна обрядовість мало відображена в джерелах, слід зауважити, що поправини після весілля справляли навіть незаможні міщани. Такими обрядодіями і завершувався процес створення нової сім'ї у тогочасному Львові.

Таким чином, у кінці XVI — на початку XVII ст. у міському середовищі Львова створення сім'ї було важливою подією не тільки в житті окремого індивіда, але й у житті міської спільноти загалом. Тому львівські міщани приділяли велику увагу процесу створення сім'ї. До вибору пари підходили швидше з матеріальних міркувань, а не з почуттями. Нерідко небажання дітей одружуватися з вибраними їхніми батьками кандидатами взагалі не бралось до уваги. Крім того, на укладенні шлюбів позначилися і міграційні процеси, які відбувалися в тогочасній Речі Посполитій: львівські міщани одружувались як з мешканцями інших міст та прилеглих до Львова сіл, так і з представниками інших етносів в межах однієї релігійної конфесії.

Такі весільні обряди як зальоти, заручини, весілля та поправини в кінці XVI — на початку XVII ст. у Львові відбувалися не тільки в контексті та загальній відповідності до народних традицій регіону, а й згідно зі специфікою весільних обрядів різних етнічних громад, які проживали в середмісті та на передмістях Львова. Заручини у тогочасному Львові виступали в двох іпостасях: неформального акту (оскільки Церква вже не визнавала заручин як форму офіційного укладення шлюбу) та формального акту (адже розірвання заручин не допускалося, а якщо це траплялося, то ставало підставою для судового позову та подальшого судового переслідування). А саме весілля вважалося обов'язковим для спільного проживання чоловіка та жінки. Щоправда, незважаючи на те, що весільна обрядовість львівського міщанства відбувалася у відповідності до традицій регіону, в окремих випадках міське життя вносило певні корективи стосовно приготувань

та святкування заручин і весілля. Але, незважаючи на це, весілля було важливою подією у житті львівських міщан періоду пізнього середньовіччя.

1. Центральний державний історичний архів України у Львові (Далі — ЦДІАУЛ). — Ф. 9. — Оп. 1. — Спр. 343. — 884 с.
2. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 16. — 1678 с.
3. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 20. — 1604 с.
4. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 24. — 1340 с.
5. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 26. — 1474 с.
6. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 27. — 1208 с.
7. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 29. — 1672 с.
8. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 36. — 1258 с.
9. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 37. — 1995 с.
10. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 38. — 1021 с.
11. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 49. — 1618 с.
12. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 248. — 1696 с.
13. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 338. — 494 с.
14. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 340. — 986 с.
15. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 388. — 1932 с.
16. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 389. — 2109 с.
17. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 520. — 1235 с.
18. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 521. — 1720 с.
19. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 522. — 1471 с.
20. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 523. — 2061 с.
21. ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Спр. 525. — 682 с.
22. Архивъ Юго-Западной Россіи. — Киевъ : Типографія Императорскаго Университета св. Владимира Акц. О-ва печ. И узд. Дела Н. Корчакъ-Новицкаго, Меринговская ул. Д. № 6. — 1904. — Ч. 1. — Т. 11 // Акты, относящіеся къ исторіи Львовскаго Ставропигіальнаго братства. — 1904. — 772 с.
23. Александрович В. Західноукраїнські малярі XVI століття. Шляхи розвитку професійного середовища / Володимир Александрович. — Львів : Місіонер, 2000. — 312 с. (Студії з історії українського мистецтва ; т. 3).
24. Александрович В. Львівські малярі кінця XVI століття / Володимир Александрович. — Львів : Місіонер, 1998. — 198 с. — (Студії з історії українського мистецтва ; т. 2).
25. Балушок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників / Василь Балушок. — К. : Наукова думка, 1993. — 120 с.
26. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. Історико-етнографічне дослідження / В.К. Борисенко. — К. : Наукова думка, 1988. — 188 с.
27. Врончук І. Подружні зради як наслідок практики укладення шлюбів в Україні в XVI—XVII ст. (на матеріалах ранньомодерної Волині) / Ірина Врончук // Соціум. Альманах соціальної історії. — 2006. — Вип. 6. — С. 161—201.
28. Голубець М. З життя українських жінок Львова XVI—XVII ст. / Голубець М. // Маланчук-Рибак О. Жінка в історії: навчальна хрестоматія для студентів

- історичних та гуманітарних факультетів університетів. — Львів : б. м., 2002. — С. 277—284.
29. Голубець М. З життя українського жіноцтва в старому Львові / Голубець М. // Жінка. — Львів, 1939. — Ч. 6—7. — С. 5—7.
  30. Економічні привілеї міста Львова XV—XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / [упоряд. Мирон Капраль.] — Львів : Піраміда, 2007. — (Львівські історичні пам'ятки). — Т. 4. — 815 с.
  31. Замостяник І. Протоколи судового процесу львівського столяра Яна Гавловича як джерело до вивчення матеріальної та звичаєвої культури початку XVII ст. / Ірина Замостяник // Дрогобицький краєзнавчий збірник. — 2004. — Вип. VIII. — С. 430—444.
  32. Замостяник І. Тестамент львівського архітектора Павла Римлянина (1618) / Ірина Замостяник // Український археографічний щорічник. — 2009. — Вип. 13/14. — С. 457—466.
  33. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні / Яким Запаско, Ярослав Ісаєвич. — Львів : в-во при львівському університеті видавничого об'єднання «Вища школа», 1981. — Кн. перша : 1574—1700. — 136 с.
  34. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н.І. Здоровега. — К. : Наукова думка, 1974. — 160 с.
  35. Ісаєвич Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI—XVIII ст. / Я.Д. Ісаєвич. — К. : Наукова думка, 1966. — 248 с.
  36. Історія Львова в документах і матеріалах. Збірник документів і матеріалів / упоряд. У.Я. Єдлінська, Я.Д. Ісаєвич, О.А. Купчинський та ін. — К. : Наукова думка, 1986. — 424 с.
  37. Капраль М. Брати Рогатинці — старійшини Львівського Успенського братства / Мирон Капраль // Україна в минулому. — 1992. — Вип. II. — С. 50—60.
  38. Капраль М. Шляхи асиміляції національних громад Львова в XVI—XVIII століттях / Мирон Капраль // Вісник Львівського університету. Серія історична. — 2003. — Вип. 38. — С. 45—62.
  39. Кочеркевич Я. Заповіти львівських міщан XVII ст. / Ярина Кочеркевич // Архіви України. — 2009. — № 5. — С. 55—58.
  40. Лозинський Й. Українське весілля / Лозинський Й.І. — К. : Наукова думка, 1992. — 175 с.
  41. Левицький О. Черты семейного быта в Югозападной Руси в XVI—XVII вв. Предисловіе / Орестъ Левицькій // Архивъ Юго-Западной Россіи. — Київ : Типографія Императорскаго Университета св. Владимира Акц. Общ. Н.Т. Корчакъ-Новицкаго, Меринговская 6, 1909. — Ч. 8. — Т. 3. Акты о брачном праве и семейномъ быте в Юго-Западной Руси в XVI—XVII вв. — С. 1—120.
  42. Мовна У. Звичаї та обряди українських пасічників Карпат і Прикарпаття (друга половина XIX — початок XX століття) / Уляна Мовна. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2006. — 208 с.
  43. Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-go i XVII-go wieku / Balaban Majer. — Lwów : nakł. Funduszu konkurs. im. Wawelberga, 1906. — 187 s.
  44. Bogucka M. Staropolskie obyczaje w XVI—XVII wieku / Maria Bogucka. — Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1994. — 231 s.
  45. Charewiczowa Ł. Kobieta w dawnej Polsce / Charewiczowa Łucja. — Lwów : Państwowe wydawnictwo książek szkolnych we Lwowie. — 1938. — 108 s.
  46. Gębarowicz M. Studia nad dziejami kultury artystycznej późnego renesansu w Polsce / Mieczysław Gębarowicz. — Toruń : Państwowe wydawnictwo naukowe oddział w Łodzi, 1962. — 416 s.
  47. Gloger Z. Encyklopedia staropolska. Ilustrowana / Zygmunt Gloger. — T. I. — Warszawa: Druk P. Laskauera i W. Babickiego, 1900. — 316 s.
  48. Gloger Z. Encyklopedia staropolska. Ilustrowana / Zygmunt Gloger. — T. III. — Warszawa: Druk Piotra Laskauera i S-ki, 1902. — 350 s.
  49. Gloger Z. Encyklopedia staropolska. Ilustrowana / Zygmunt Gloger. — T. IV. — Warszawa: Druk Piotra Laskauera i S-ki, 1903. — 528 s.
  50. Groicki B. Artykuły prawa majdeburskiego. Postępek sądów około karania na gardle. Ustawa płacej u sądów / Bartłomiej Groicki. — Warszawa : Wydawnictwo Prawnicze, 1954. — IX, 236, [1] s.
  51. Karpiński A. Kobieta w mieście polskim w drugiej połowie XVI i w XVII wieku / Andrzej Karpiński. — Warszawa : Instytut Historii PAN, 1995. — 454 s.
  52. Kuchnowicz Z. Obyczje staropolskie XVII—XVIII wieku / Zbigniew Kuchnowicz. — Łódź : Wyd. Łódzkie, b. r. — 482 s.
  53. Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku / Władysław Łoziński. — Lwów : Gubrynowicz i Schmidt, 1890. — 305 s.
  54. Łoziński W. Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku. Architektura i rzeźba / Władysław Łoziński. — Lwów : z drukarni Władysława Łozińskiego, nakładem księgarni H. Altenberga, 1898. — 228 s.
  55. Ogrodowska B. Zwyczaje, obrzędy i tradycje w Polsce / Barbara Ogrodowska. — Wyd. 2. — Warszawa : Verbinum, 2001. — 309 s.
  56. Ptaśnik J. Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce / Jan Ptaśnik. — Kraków : nakładem polskiej akademii umiejętności, 1934. — 512 s.
  57. Słownik języka polskiego / Przez Samuela Bogumite Linde. — Warszawa : Drukarnia XX. Piłarów, u autora, 1807—1814. — T. 1. — Cz. 1. — Warszawa: Drukarnia XX. Piłarów, 1807. — 668 s.
  58. Słownik języka polskiego / Przez Samuela Bogumite Linde. — Warszawa : Drukarnia XX. Piłarów, u autora,

- 1807—1814. — Т. 1. — Cz. 2. — Warszawa : U autora, 1808. — 1322 s.
59. Słownik języka polskiego / Przez Samuela Bogumiła Linde. — Warszawa : Drukarnia XX. Piłarów, u autora, 1807—1814. — Т. 2. — Cz. 1. — Warszawa : U autora, 1809. — 602 s.
60. Słownik języka polskiego / Przez Samuela Bogumiła Linde. — Warszawa : Drukarnia XX. Piłarów, u autora, 1807—1814. — Т. 3. — Warszawa : U autora, 1812. — 704 s.
61. Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwyznane w Polsce od Średniowiecza do początku XIX w. / Zest.: I. Turnau. — Warszawa : Semper, 1999. — 214 s.

*Iryna Zamostyanyk*

ON WEDDING RITUALS  
OF LEOPOLITAN TOWNSFOLK  
IN THE LATE 16TH THROUGH  
FIRST HALF OF THE 17TH CENTURIES

The author presents some results of her studies in components of wedding ritualism by Leopolitans during late 16 and early

17 cc.: matching, engagement, wedding ceremony and party. Especial attention has been paid to the significance of family in then-a-day urban community as well as to one of most ancient wedding forms as kidnapping of a bride.

**Keywords:** wedding ceremony, ritual, engagement, family, townfolk, Lviv.

*Ирина Замостянык*

СВАДЕБНАЯ ОБРЯДНОСТЬ  
ЛЬВОВСКИХ МЕЩАН  
КОНЦА XVI — ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ  
XVII ВЕКА

В статье исследуются такие составляющие свадебной обрядности львовских мещан конца XVI — первой половины XVII века, как сватовство, обручение, свадьба, а так же послесвадебные обряды. Отдельное внимание обращено на роль семьи в городском обществе перелома XVI—XVII веков, а так же на одну из древнейших форм женитьбы — похищение невесты.

**Ключевые слова:** свадьба, обрядность, обручение, семья, мещане, Львов.